

कार्यकारी संक्षेप साठी वाळू घाट पर्यावरण व्यवस्थापन योजना

गोंदिया जिल्हा, राज्य महाराष्ट्र

३३ रेती घाटांसाठी सार्वजनिक सुनावणी
(३ वर्ष)

प्रकल्प पुरस्कर्ता
जिल्हा खाण अधिकारी,
जिल्हाधिकारी कार्यालय, गोंदिया

पर्यावरण सल्लागार
महाबल एन्व्हायरो इंजिनियर प्रा.लि

QCI-NABET मान्यताप्राप्त EIA सल्लागार

A-२०२, चंद्रविजय सोसायटी, समोर. बासुरी हॉटेल,
महात्मा फुले रोड, मुलुंड ईस्ट, मुंबई - ४०००८१

ईमेल:- mahabal.thane@gmail.com मोबाईल : +९१-९६-८९४२-०३४३

अनुक्रमणिका

१ प्रस्तावना.....	६
२ रेती घाटांची यादी	८
३.वैधानिक मंजूरीची स्थिती.....	१०
४ . खाणकाम पद्धती	११
खाणकामाची पद्धत	११
आवश्यक यंत्रसामग्री / उपकरणे	११
वाहतूक	११
पुनर्प्राप्ती	११
५. पर्यावरणीय व्यवस्थापन योजना	१२
६. व्यवसाय, आरोग्य आणि सेवा	१४
७. वृक्षारोपण अहवाल	१५
८. निष्कर्ष	१६

तक्ता क्रमांक यादी

तक्ता क्रमांक १ - मंजूर ३३ रेती घाटांची यादी	८
तक्ता क्रमांक २ -रेती घाटासाठी वैधानिक मंजूरीची स्थिती	१०
तक्ता क्रमांक ३ -अपेक्षित प्रभाव आणि व्यवस्थापन योजना	१२
तक्ता क्रमांक ४ -ग्रीन बेल्ट तपशील	१५
तक्ता क्रमांक ५ -लागवडीसाठी शिफारस केलेल्या झाडांच्या प्रजातींची यादी	१५

३३ रेती घाट गोंदियासाठी ३ वर्षांसाठी कार्यकारी सारांश

छायाचित्राची सूची

छायाचित्र क्रमांक १-गोंदियाचे ठिकाण ७

संक्षेप नाव

संक्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
डीएमओ	जिल्हा खनिकर्म अधिकारी
जी.एस.डी.ए	भूजल सर्वेक्षण आणि विकास संस्था
एम.पी.सी.बी	महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ
पीपीई	वैयक्तिक संरक्षणात्मक उपकरणे
ईसी	पर्यावरणीय मंजूरी
एमओईएफसीसी	पर्यावरण वन आणि हवामान बदल मंत्रालय

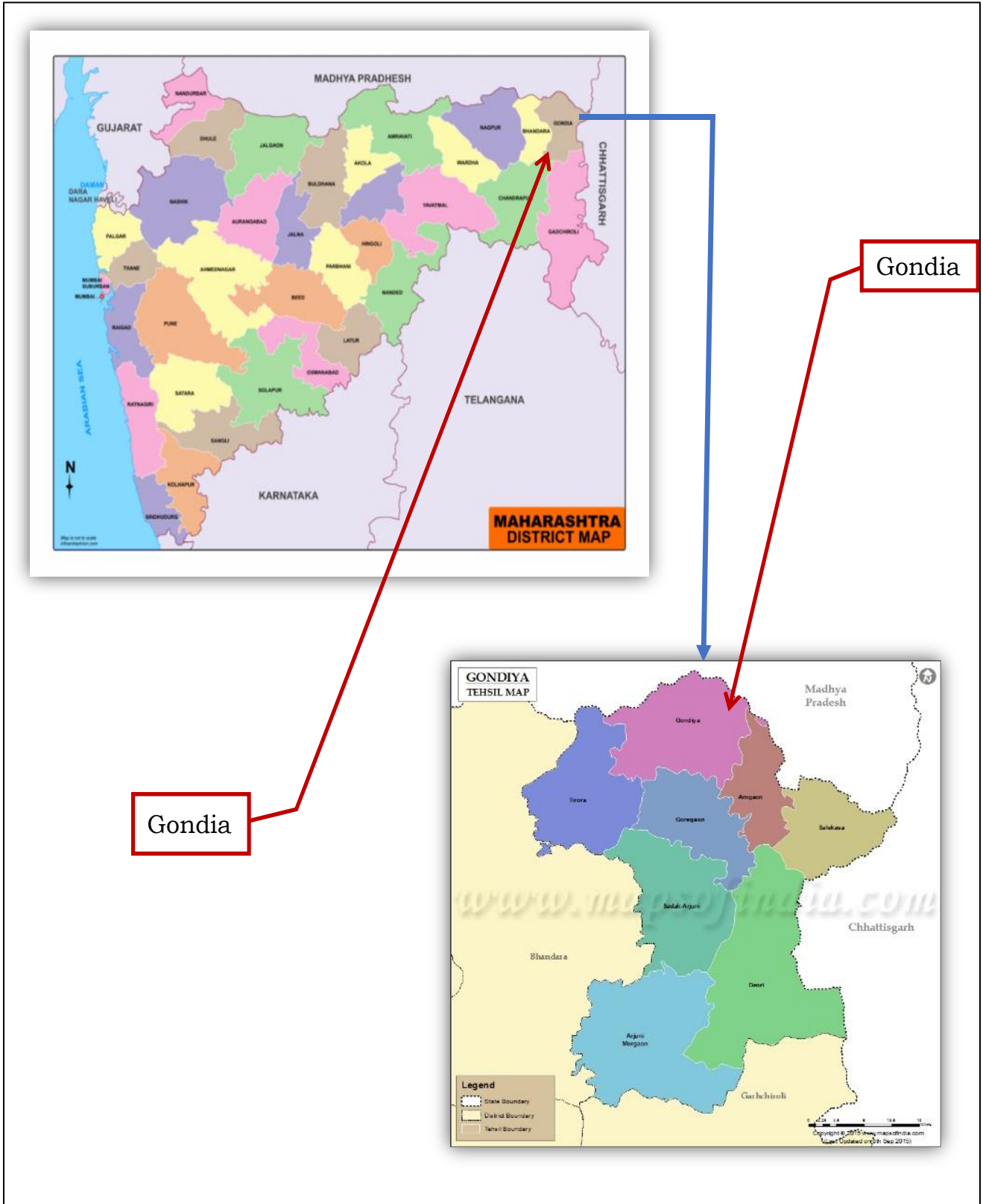
कार्यकारी संक्षेप

१ प्रस्तावना

जिल्हाधिकारी, गोंदिया यांचा रेती घाटांचा लिलाव करण्याचा मान्यता आहे आणि प्रकल्प प्रस्तावक म्हणून नियुक्त जिल्हा खनिकर्म अधिकारी (डीएमओ), गोंदिया तहसीलदार आणि उपअभियंता यांच्या अध्यक्षतेखालील तालुकास्तरीय तांत्रिक समितीने एकूण ३३ रेती घाटांची ओळख पटवली आहे. अभियंता, पाटबंधारे आणि कनिष्ठ भूवैज्ञानिक, भूविज्ञान आणि खाण संचालनालय, कनिष्ठ भूवैज्ञानिक भूजल सर्वेक्षण आणि विकास संस्था (जी.एस.डी.ए), महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ (एम.पी.सी.बी) चे प्रतिनिधी मॅन्युअल पद्धतीने वाळूचे स्कोपिंग करण्यासाठी.

- गोंदिया जिल्ह्यातील गोंदिया, तिरोडा, सडक अर्जुनी, आमगाव, अर्जुनी, मोरगाव तालुक्यात असलेल्या ३३ रेती घाटांसाठी पर्यावरणीय मंजूरीचा प्रयत्न केला जातो.
- महाराष्ट्र शासनाचे पत्र क्रमांक: संकिरण- २०१९/P.K.०१/Ta.K.३ दिनांक ०३/१२/२०१९ नुसार, ५ हेक्टरपेक्षा कमी खार्णीसाठी सार्वजनिक सुनावणी आयोजित करणे आवश्यक आहे.
- महाबळ एन्व्हायरो इंजिनियर प्रा. लि. ला जिल्हाधिकारी कार्यालय, गोंदिया यांच्याकडून गोंदियातील वाळूच्या ठिकाणांसाठी पर्यावरणीय मंजूरी मिळविण्यासाठी काम देण्यात आले.

३३ रेती घाट गोंदियासाठी ३ वर्षासाठी कार्यकारी सारांश

छायाचित्र 1 गोंदियाचे ठिकाण

३३ रेती घाट गोंदियासाठी ३ वर्षासाठी कार्यकारी सारांश

२ रेती घाटांची यादी

तक्ता क्रमांक १ - मंजूर ३३ रेती घाटांची यादी

अ. नु.	रेती घाटाचे नाव	तहसील	नदीचे नाव	गट क्र.	क्षेत्र (हेक्टर मध्ये)	क्षेत्रफळ (मी)			अपलब्ध वाळू (ब्रास)	जी.एस.डी.ए फीडबॅक	ग्रामसभेचा ठराव	वाळूचा लिलाव होय/नाही	अपसेट किंमत
						लांबी	रूंदी	खोली					
१	किन्ही	गोंदिया	वैनगंगा	१३१४, १३१७, १३१८	४.५०	५००	१०	०.८०	१५१०१	होय	होय	होय	१५४०६००
२	महालगाव-१	गोंदिया	वैनगंगा	२१५, २८७, २८९	४	४००	१००	०.७०	१४१३४	होय	होय	होय	८४८०४००
३	महालगाव- २	गोंदिया	वैनगंगा	१७१, २१५	३	३००	१००	०.७०	१०६०१	होय	होय	होय	६३६०६००
४	मुर्तडा (सायटोला)	गोंदिया	वैनगंगा	१२३, १२६, १२८, १२९	३.३	३००	११०	०.५०	५८३०	होय	होय	होय	३४१८०००
५	मुर्तडा (पार्वतीघाट)	गोंदिया	वैनगंगा	१३१, ४४१, ४४३	३.८५	३५०	११०	०.४०	६८०२	होय	होय	होय	४०८१२००
६	डांगुर्ली	गोंदिया	वैनगंगा	८३७, ८३८, ८२९, ८४०	४.५	५००	१०	०.६०	१५१०१	होय	होय	होय	१५४०६००
७	देवरी	गोंदिया	वैनगंगा	८८१, २१५	२.२४	३२०	७०	०.८०	७९१५	होय	होय	होय	४७४१०००
८	तेधवा	गोंदिया	वैनगंगा	२८२, २८५, ३७३	१.१७	१३०	१०	०.४०	२०६७	होय	होय	होय	१२४०२००
९	बनाथर	गोंदिया	बाघ नदी	३७८, ८१०, ३९६, ८१२, ८८६, ३१८	२.२४	३२०	७०	०.४०	३१६६	होय	होय	होय	१८९९६००
१०	सातोना (गावघाट)	गोंदिया	बाघ नदी	२६४, २४७, ३१५	१.०४	२३०	४५	०.३०	१०१७	होय	होय	होय	६५८२००
११	बिरुसोला	गोंदिया	बाघ नदी	१७६६, १३१२, १३१०, १३०२, १३०१, १२९२, १२९१	३.५०	५००	७०	०.४०	६१८४	होय	होय	होय	३७१०४००
१२	जिरुटोला	गोंदिया	बाघ नदी	३१६	१.२८	३२०	४०	०.२५	१२५७	होय	होय	होय	८१४२००
१३	पुजारीटोला (कासा)	गोंदिया	बाघ नदी	२१७, २१६, २१५, २१३, २१४, २७३, २७१, २७२, २४१, २४२, २४०	४.५०	५००	१०	०.५०	७९५१	होय	होय	होय	४७००६००
१४	अर्जुनी	तिरोडा	वैनगंगा	६८, ४५, ४४, ४३	१.१२	१६०	७०	०.४०	११७९	होय	होय	होय	११८७४००
१५	बोंडराणी	तिरोडा	वैनगंगा	४४१, ४५१, ४५२, ४५३, ४५५, ४६८, ४६९, ४७७, ४७८, ४७६, ४८१, ४८२, ४८५	३	३००	१००	१.००	१२७२१	होय	होय	होय	२२८४६९१६
१६	सावरा	तिरोडा	वैनगंगा	१०२, ११६, ११७, ११८, १२३, १२४, १२६, १२७, १५२	४	४००	१००	०.८०	१४१३४	होय	होय	होय	८४८०४००
१७	चांदोरी भुज	तिरोडा	वैनगंगा	२२९, २३०, २३८	२.७०	३००	१०	०.५०	४७७०	होय	होय	होय	२८६२०००

३३ रेती घाट गोंदियासाठी ३ वर्षासाठी कार्यकारी सारांश

अ.नु.	रेती घाटाचे नाव	तहसील	नदीचे नाव	गट क्र.	क्षेत्र (हेक्टर मध्ये))	क्षेत्रफळ (मी)	उपलब्ध वाळू (ब्रास)	जी.एस.डी.ए फीडबॅक	ग्रामसभेचा ठराव	वाळूचा लिलाव होय/नाही	अपसेट किंमत		
१८	बिरोली	तिरोडा	वैनगंगा	४०, ६२, ६३, ६४, २२४, २२५, १०६, १०७	४.५०	३००	१५०	०.८०	२०६७१	होय	होय	होय	१२४०२६००
१९	मांडवी	तिरोडा	वैनगंगा	४३४, ४३५, ४३६, ४३७, ४४१, ४४२	४.५५	३५०	१३०	०.४०	८०३९	होय	होय	होय	४८२३४००
२०	कवलेवाडा	तिरोडा	वैनगंगा	६१४, ६१५, ६१६, ६१७, २११	१.२८	१६०	८०	०.५	२२६१	होय	होय	होय	१३५६६००
२१	घाटकुरोडा १	तिरोडा	वैनगंगा	५३१, ५४१, ५४२, ५४३, ५४४, ५४५, ५५१, ५६०, ५६१, १५, १६, १७, १८	४.५०	४५०	१००	१.००	२२२६१	होय	होय	होय	१३३५६६००
२२	घाटकुरोडा २	तिरोडा	वैनगंगा	६२०, ४२१, ४८६, ४८७, ४८८, ४८९, ४९०, ४९१, ४९२	४.५०	४५०	१००	१.००	२३८५२	होय	होय	होय	१४३११२००
२३	घट्टेमणी (डोणघाट)	आमगाव	बाघ नदी	१०४१, १०५४, १०५५	१.०५	३५०	३०	०.२०	१११३	होय	होय	होय	६६७८००
२४	मानेकसा	आमगाव	बाघ नदी	११५, ११६, २००, २०३	१.२०	३००	४०	०.२०	११७२	होय	होय	होय	७६३२००
२५	सावंगी १	सडक अर्जुनी	चुलबंद नदी	५१०, ७०२, ७०३, ७०४	१.०८	३६०	३०	०.२०	११४५	होय	होय	होय	६८७०००
२६	सावंगी २	सडक अर्जुनी	चुलबंद नदी	२४, २०२, ६०१, २०४, २०५, २०७, २२५, २२६, २२७	१.१४	३८०	३०	०.३०	२०१४	होय	होय	होय	१२०८४००
२७	पळसगाव राका	सडक अर्जुनी	चुलबंद नदी	२८१, २८२, २८३, २८४, ३०३ (OLD)	१.१०	२२०	५०	०.२०	११६६	होय	होय	होय	६९१६००
२८	सौंदड	सडक अर्जुनी	चुलबंद नदी	१८८ (OLD), १४५२, ८५, १४५१, ७२	१.४४	३६०	४०	०.३०	२०३५	होय	होय	होय	१२२१०००
२९	पिपरी	सडक अर्जुनी	चुलबंद नदी	१ (OLD), २२३-A, २२३-B, २२४, २२५	१.२०	४००	३०	०.२५	१६९६	होय	होय	होय	१०१७६००
३०	कोदामेडी	सडक अर्जुनी	चुलबंद नदी	१ (OLD)	१.०१	४६०	२२	०.२०	१०७३	होय	होय	होय	६४३८००
३१	घाटबोरी टेल	सडक अर्जुनी	चुलबंद नदी	१ (OLD)	१.१२	२८०	४०	०.२०	११८७	होय	होय	होय	७१२२००
३२	सिंगमराहन	अर्जुनी मोरेगाव	चुलबंद नदी	५५, ५६, ६२, ६३	१.०५	३००	३५	०.२०	१२८	होय	होय	होय	५५६८००
३३	वडेगाव बांधा	अर्जुनी मोरेगाव	चुलबंद नदी	११७	१.०४	५८०	१८	०.२५	१४७६	होय	होय	होय	८८५६००

३.वैधानिक मंजूरीची स्थिती

रेती घाटासाठी वैधानिक मंजूरीची स्थिती तक्ता क्रमांक २ मध्ये खाली दर्शविली आहे

तक्ता क्रमांक २ रेती घाटासाठी वैधानिक मंजूरीची स्थिती

अनु	विशेष	तपशील
१	प्रकल्प प्रवात्रक	जिल्हा खनिकर्म अधिकारी, गोंदिया
२	प्रकल्प स्थित	नवीन
३	उत्खनन करवायचे खनिज	नदीच्या पात्रातील वाळू
४	रेतीघाट प्रस्तावित करणारी समिती	तालुकास्तरीय तांत्रिक समितीच्या अध्यक्षतेखाली तहसीलदार व उप अभियंता पाटबंधारे, कनिष्ठ भूवैज्ञानिक, भूविज्ञान आणि खाण संचालनालय, कनिष्ठ भूवैज्ञानिक भूजल सर्वेक्षण आणि विकास संस्था (जी.एस.डी.ए), महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाचे प्रतिनिधी.
५	ग्रामपंचायत नाहरकत दाखला	महाराष्ट्र राज्याच्या वाळू उत्खनन धोरणानुसार ग्रामपंचायतीकडून प्राप्त.
६	उत्खनन ठराऊन देलेला कालावधी	रेती घाट वाटप झाल्यापासून एक वर्षापर्यंत

४ . खाणकाम पद्धती

खाणकामाची पद्धत

वाळू उत्खननासाठी ड्रिलिंग आणि ब्लास्टिंगशिवाय ओपनकास्ट मॅन्युअल पद्धत वापरली जाईल. कुदळ आणि घमेला यांसारख्या हाताच्या साधनांसह मजुरांचा वापर केला जाईल. कोरड्या नदीपात्रातूनच वाळूचे उत्खनन केले जाते.रेती घाटातील रेतीचा अंदाज घेण्यासाठी पुढील प्रक्रिया अवलंबली जाते.

१)रेती घाटाचे सीमांकन आणि बेंचमार्किंग १०m x १०m अंतराने केले जाते.

२)प्रत्येक ग्रीडमधील वाळूची खोली शोधण्यासाठी ऑगर ड्रिलरचा वापर केला जातो.

३) १०mx१०m ग्रिड पॉटर्नचा वापर करून रेती घाटात छिद्र तयार करण्यासाठी ऑगर ड्रिलर चा वापर केला जातो.

४)मापन टेप वापरून छिद्रांची खोली मोजली जाते.

५)सर्व रीडिंग घेतल्यानंतर नदीच्या रेती घाटाची सरासरी खोली मीटरमध्ये मोजली जाते.

आवश्यक यंत्रसामग्री / उपकरणे

ट्रॉली, घमेला आणि ट्रॅक्टर ही वाळू उत्खननासाठी वापरली जाणारी यंत्रे/उपकरणे आहेत.

वाहतूक

वाळूच्या ठिकाणाहून स्टॉकयार्डपर्यंत ट्रॅक्टर ट्रॉलीद्वारे वाहतूक केली जाईल.

पुनर्प्राप्ती

मान्सूननंतर उत्खनन केलेले क्षेत्र आपोआप भरले जाईल. नदीकाठच्या बाजूने आणि वाहतूक रस्त्यालगत वृक्षारोपण करण्यात येणार आहे.

५. पर्यावरणीय व्यवस्थापन योजना

तक्ता क्रमांक ३-अपेक्षित प्रभाव आणि व्यवस्थापन योजना

अनु .	प्रभाव	व्यवस्थापन योजना
१	वायू प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> ■ धूळ दाबण्यासाठी १ .०० किमी पर्यंतच्या रस्त्यांवर पाणी शिंपडले जाईल. ■ ट्रॅक्टरचा वेग मर्यादित असेल. ■ रस्त्यांची देखभाल नियमित केली जाईल. ■ रस्त्यांचे कॉम्पॅक्शन केले जाईल. ■ वाळूची वाहतूक ट्रॅक्टरने आणि ताडपत्रीने झाकलेल्या ट्रॉलीद्वारे केली जाईल. ■ ट्रॅक्टर ट्रॉली ओव्हरलोड होणार नाहीत.
२	ध्वनी प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> ■ मजुरांना इअर मफ आणि इअर प्लग दिले जातील. ■ ट्रॅक्टर ट्रॉलींव्यतिरिक्त जड आवाज निर्माण करणारी यंत्रे तैनात केली जाणार नाहीत. ■ लोड करताना ट्रॅक्टर इंजिन बंद केले जातील. ■ ध्वनी निर्मिती कमी करण्यासाठी ग्रीनबेल्ट विकसित केला जाईल.
३	जल प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> ■ पावसाळ्यात खाणकाम बंद केले जाईल, जेणेकरून वाळू पुन्हा भरून काढता येईल. ■ मजुरांसाठी खाणीच्या ठिकाणी फिरती शौचालये दिली जातील. ■ वाळूचे उत्खनन केवळ कोरड्या नदीच्या पात्रातच केले जाईल. ■ पॉलिथिन पिशव्या, ज्यूटच्या पिशव्या इत्यादी टाकाऊ पदार्थ नदीपात्रात राहू/सांडू दिले जाणार नाहीत.
४	जमीन पर्यावरण	<ul style="list-style-type: none"> ■ झीज टाळण्यासाठी नदीच्या दोन्ही बाजूंपासून किमान ७.५ मीटर किंवा नदीच्या रुंदीच्या १ /१० वा सुरक्षित अंतर ठेवावे.

३३ रेती घाट गोंदियासाठी ३ वर्षासाठी कार्यकारी सारांश

		<ul style="list-style-type: none"> ■ वाळूच्या उपलब्धतेनुसार खाणकामाची खोली कमाल १.५ मीटर असेल.
५	जैविक पर्यावरण	<ul style="list-style-type: none"> ■ खाणकाम कोरड्या पलंगावर केले जाणार असल्याने जैविक पर्यावरणावर कोणताही परिणाम होणार नाही.
६	सामाजिक - आर्थिक पर्यावर	<ul style="list-style-type: none"> ■ या खाणकामामुळे रोजगार निर्मिती. स्थानिक ग्रामस्थांना रोजगारासाठी प्राधान्य दिले जाईल.
७	कचरा/ओव्हरबर्डन व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> ■ या खाणकामामुळे कचऱ्याची निर्मिती होणार नाही किंवा जास्त भार होणार नाही.

६. व्यवसाय, आरोग्य आणि सेवा

व्यावसायिक आरोग्य आणि सेवांचा सारांश खाली दिला आहे

- सेफ्टी हेल्मेट, इअर प्लग, इअरमफ, गम बूट, फेसमास्क इत्यादी सारख्या वैयक्तिक संरक्षणात्मक उपकरणे (पीपीई) सह कामगार पुरविले जातील.
- धूळीपासून संरक्षणासाठी फेसमास्क दिले जावेत.
- मजुरांना पिण्याचे पाणी आणि शौचालयाची सुविधा पुरविली जाईल
- खाण क्षेत्रात प्रथमोपचारला लगणारी सामग्री उपलब्ध करून देण्यात येईल.
- मजुरांसाठी फिरती शौचालये दिली जातील.
- कचरा गोळा करण्यासाठी आणि स्थानिक प्राधिकरणाद्वारे त्याची विल्हेवाट लावण्यासाठी डस्ट बिन प्रदान केले जातील

७. वृक्षारोपण अहवाल

पावसाळ्यात नदीच्या काठावर आणि गावातील रस्त्यांवर स्थानिक प्रजातींची लागवड करण्याचा प्रस्ताव आहे.

तक्ता क्रमांक ४ -ग्रीन बेल्ट तपशील

विशेष	तपशील
ग्रीनबेल्टचे स्थान	अप्रोच रस्त्याच्या दोन्ही बाजू, नदीकाठच्या वाळूचे ठिकाण आणि जवळपासचे मोकळे क्षेत्र. नदीपात्राच्या बाहेरचा रस्ता
लागवड करायच्या रोपांची संख्या	५०० प्रति हेक्टर
वनस्पतींचे अंतर	२ मीटर ग्रिड अंतराल
प्रजाती निवडल्या	मूळ प्रजाती

तक्ता क्रमांक ५ -लागवडीसाठी शिफारस केलेल्या झाडांच्या प्रजातींची यादी

अनु.	वनस्पति नाव	स्थानिक नाव	महत्व
१	आझादिरचित इंडिका	कडुलिंब	कडुलिंबाचे तेल आणि कडुलिंबाचे पदार्थ
२	टेक्टोना ग्रॅंडिस	सागवान	बॅक्टेरियाच्या वाढीस प्रतिबंध करणारा पदार्थ, अँटीफंगल, अँटी अल्सर
३	फिकस रिलिजिओसा	पिपळ	औषधी उपयोग, फळे आणि अंजीर
४	बांबुसा वल्गारिस	बांबू	अँथेलमिंटिक दाहक-विरोधी, तुरट गुणधर्म
५	मधुका लाँगीफोलिया	महुआ	उत्तेजक आणि खोकला आराम म्हणून कार्य करते

३३ रेती घाट गोंदियासाठी ३ वर्षांसाठी कार्यकारी सारांश

८. निष्कर्ष

१ गोंदिया जिल्ह्यातील गोंदिया, तिरोडा, सडक अर्जुनी, आमगाव, अर्जुनी, मोरगाव तालुक्यातील ३३ वाळूच्या ठिकाणांसाठी पर्यावरण मंजूरी (ईसी) लागू केली आहे. पर्यावरण वने आणि हवामान बदल मंत्रालयाच्या (एमओईएफसीसी) मार्गदर्शक तत्वांनुसार ५ हेक्टरपेक्षा कमी क्षेत्रफळ असलेले महाराष्ट्र B२ श्रेणीत येते.

२ खाणकामाच्या प्रायोगिक पद्धतीमुळे शेतजमिनीवर पाणी पसरण्यापासून आणि जवळपासच्या वस्तीमध्ये पूरस्थिती निर्माण होण्यापासून नियंत्रित होईल.

३ खाणकामामुळे सरकारला रॉयल्टीच्या रूपात फायदा होईल

४ खाणकामामुळे स्थानिक ग्रामस्थांसाठी व्यवसायाच्या संधी निर्माण होतील

५ प्रस्तावित प्रकल्प सामाजिक पायाभूत सुविधा आणि प्रदेशाच्या सर्वांगीण विकासासाठी देखील आशावादी योगदान देईल.

६ हवा, पाणी, आवाज, माती, घनकचरा व्यवस्थापन इत्यादी सर्व पर्यावरणीय समस्या एमओईएफसीसी मार्गदर्शक तत्वांनुसार हाताळल्या जातील.

END